

Academy for Integrative Medicine

Studiegids 2021-2022

Basisopleiding Integrative Medicine en Leefstijlgeneeskunde

Inhoudsopgave

Inleiding.....	2
Over de Academy for Integrative Medicine.....	3
Onderwijsconcept	3
Onderwijsvorm.....	3
Locatie.....	4
Organisatie.....	4
Bestuur	4
Raad van Advies	4
Opleidingscoördinatoren en officemanagers.....	5
Commissies.....	5
Onderwijscommissieleden.....	5
Docenten.....	6
Samenwerkingsverbanden	6
Accreditaties	6
Opleiding.....	7
Opleidingsdata 2020-2021	7
Besloten onderdelen.....	7
Open onderdelen	8
Toelatingseisen.....	8
Studiebelasting.....	8
Lestijden.....	8
Portfolio	8
Intervisie.....	8
Stage.....	8
Lesmateriaal.....	8
Vrijstelling.....	9
Uitstel	9
Examen	9
Examenreglement	9
Diploma	9
Beroepsperspectief.....	9
Praktische informatie	10
Studiekosten	10
Studiefinanciering.....	10
Erkenning.....	10
Eindtermen	11
Algemene voorwaarden.....	23

Inleiding

Door een aantal artsen, zowel huisartsen en medisch specialisten als artsen die zijn gespecialiseerd in verschillende aanvullende vakgebieden, werd de behoefte gevoeld aan te sluiten bij de recente ontwikkeling in de Verenigde Staten die daar *Integrative Medicine* genoemd wordt.

De westerse geneeskunde heeft grote verdiensten bij de diagnostiek en de behandeling van een groot aantal aandoeningen, met name levensbedreigende acute ziekten en infectieziekten. Het aantal mensen met een chronische aandoening is desondanks blijven groeien en wetenschappelijk onderzoek heeft aangetoond dat leefstijlfactoren een belangrijke rol spelen bij 70-90% van veel voorkomende chronische ziekten.¹ Verder zoeken de meeste mensen met een chronische aandoening naast de reguliere behandeling ook hulp bij aanvullende behandelmethode die in het algemeen het zelfhelend vermogen en gezondheidsbevordering centraal stellen: *the best of both worlds*.²

In de Verenigde Staten heeft deze ontwikkeling geleid tot een stroming die *Integrative Medicine* wordt genoemd en momenteel aan meer dan zeventig academische centra wordt onderzocht, gedoceerd en toegepast.

Het Amerikaanse *Academic Consortium for Integrative Medicine and Health*³, waarin deze centra zijn verenigd, geeft de volgende definitie (2018): 'Integrative medicine and health reaffirms the importance of the relationship between practitioner and patient, focuses on the whole person, is informed by evidence, and makes use of all appropriate therapeutic and lifestyle approaches, healthcare professionals and disciplines to achieve optimal health and healing.'

De AIM vertaalt dit als volgt⁴: 'Integrale geneeskunde (1) stelt de gelijkwaardige relatie tussen patiënt en zorgverlener centraal, (2) kijkt naar de gehele mens, (3) maakt op basis van wetenschappelijk onderzoek gebruik van alle geschikte therapeutische en leefstijlbenaderingen, zorgprofessionals en disciplines, om zo (4) tot optimale gezondheid en optimaal herstel te komen.'

---

¹ Willett WC. *Balancing life-style and genomics research for disease prevention*, Science 2002.
<http://science.sciencemag.org/content/296/5568/695>

² Jong MC, Vijver L van de, Busch M, Fritsma J, Seldenrijk R. *Integration of Complementary and Alternative Medicine in Primary Care: What do Patients want?* Patient, Education and Counseling 2012; 89(3): 417-422.
[https://www.pec-journal.com/article/S0738-3991\(12\)00341-2/fulltext](https://www.pec-journal.com/article/S0738-3991(12)00341-2/fulltext)

³ Internetsite Academic Consortium for Integrative Medicine & Health 2018. Beschikbaar via: [Academic Consortium for Integrative Medicine & Health](http://AcademicConsortiumforIntegrativeMedicineandHealth.org).

⁴ Geïnspireerd door dr. Rogier Hoenders: Hoenders HJR. *Integrative Psychiatry; Conceptual foundation, implementation and effectiveness*. Proefschrift Rijksuniversiteit Groningen; 2014. p. 212.

Over de Academy for Integrative Medicine

De *Academy for Integrative Medicine* (AIM) is opgericht in 2015 en is momenteel hét opleidingsinstituut in Nederland op het gebied van *Integrative Medicine*.

De opleiding is gebaseerd op de integrale visie zoals deze in de Verenigde Staten is ontwikkeld, met de nadruk op leefstijlgeneeskunde (voeding, beweging, stressmanagement en zingeving), het systeemdenken en basale kennis van evidence based aanvullende behandelmethoden.

De AIM is nauw verbonden met het *Consortium voor Integrale Zorg en Gezondheid* dat per 1 januari 2018 is opgericht op advies van de werkgroep *Integrative Medicine* van ZonMw, in navolging van, en in samenwerking met, het Amerikaanse *Consortium for Integrative Medicine and Health*.

Uitgangspunten van Integrative Medicine zijn een meer coachende houding van de arts, de mens als geheel zien, gebruik maken van alle beschikbare therapeutische mogelijkheden waarvoor wetenschappelijke onderbouwing bestaat en de nadruk op gezondheidsbevordering.

Tijdens de opleiding zal de deelnemer zich op deze gebieden verder kunnen ontwikkelen qua kennis en vaardigheden. In het onderwijs is er veel ruimte voor uitwisseling van ervaringen, het opbouwen van een professioneel netwerk en voor persoonlijke groei.

Onderwijsconcept

De AIM biedt een eenjarige basisopleiding aan, en heeft aanvullend een verdiepingsopleiding Integrative Medicine en Leefstijlgeneeskunde opgestart. Na de basis- en verdiepingsopleiding zijn er diverse specialisatiemogelijkheden, zowel in Integrative Medicine, Leefstijlgeneeskunde als de belangrijkste aanvullende behandelmethoden.

Het onderwijs wordt in deeltijd gegeven. De opleidingsdagen van de basisopleiding zijn gepland op vrijdagavonden en aansluitende zaterdagen.

Na het behalen van het examen van de basisopleiding ontvangt de deelnemer de aantekening *Integrale Geneeskunde en Leefstijlgeneeskunde*.

Na afronding van de verdiepingsopleiding IM en Leefstijlgeneeskunde, die eveneens per september 2021 start, kan men zich *Arts voor Integrale Geneeskunde en Leefstijlgeneeskunde* noemen en als zodanig binnen het eigen werkveld optreden.

Onderwijsvorm

De onderwerpen die binnen de lessen van de *Academy for Integrative Medicine* behandeld worden, zijn altijd gebaseerd op een duidelijke theorie, wetenschappelijk onderzoek en praktische ervaring. Met deze systematiek raakt de arts bekend met de theoretische en wetenschappelijke achtergronden van Integrative Medicine, maar leert hij/zij deze ook direct toe te passen in de praktijk door het uitwisselen en onderling bespreken van ingebrachte casuïstiek.

Een groot deel van de lessen wordt gegeven in de vorm van interactieve colleges. De vrijdagavonden en zaterdagochtenden van de opleiding worden besteed aan de persoonlijke en professionele ontwikkeling van de deelnemer, met oefeningen en allerlei workshops waarbij steeds een ander aspect van Integrative Medicine aan bod komt. Tijdens de opleiding bestuderen de deelnemers met elkaar NHG-standaarden van veel voorkomende aandoeningen om deze zo mogelijk uit te breiden met wetenschappelijk

onderbouwde aanvullende methoden. Op de laatste dag van de opleiding worden deze 'integrale richtlijnen' groepsgewijs gepresenteerd.

De deelnemer loopt twee dagen stage bij een ervaren IM-arts/specialist. Hiervan wordt een kort verslag gemaakt met gestructureerde vragen en opdrachten.

De deelnemer neemt zelfstandig een integrale anamnese af bij een patiënt en maakt hiervan een helder verslag met diagnoses en een integraal behandelplan.

Locatie

Het onderwijs wordt gegeven in Woudschoten Hotel & Conferentiecentrum, te Zeist. Centraal gelegen, op een bosrijk eigen landgoed van 45 hectare is dit een plek om werkelijk tot rust te komen, zodat er ruimte is voor persoonlijke en professionele ontwikkeling. Tussen al dit groen biedt Woudschoten een sfeervolle accommodatie met 30 zalen en 140 hotelkamers. Het is dus mogelijk om tijdens de opleidingsweekenden te blijven logeren in het hotel. Voor deelnemers van de AIM geldt een kortingsregeling voor de overnachtingen.

Organisatie

De AIM heeft een bestuur, een onderwijscommissie en een Raad van Advies. De personen die zich inhoudelijk inzetten voor het onderwijsprogramma zijn de onderwijscoördinator, de officemanagers, de leden van de onderwijscommissie, de dagvoorzitters en de docenten.

Bestuur

In het bestuur hebben de volgende personen zitting:

- Voorzitter: Jan Huisman, organisatieadviseur en lid van het bestuur van de Iona Stichting, een internationale stichting voor cultuurvernieuwende initiatieven en ontwikkelingen.
- Secretaris: Joost van Katwijk, bedrijfskundige en consultant in het publieke domein en de gezondheidszorg.
- Penningmeester: Manfred Markhorst, econoom met ervaringen in de ICT, o.a. bij Digital Equipment Corporation en KPN. Momenteel werkzaam als bestuurder in een tal van stichtingen en verenigingen.
- Coördinerend bestuurslid: Frans Kusse, arts voor integrale geneeskunde, voorzitter van de Artsen Vereniging Integrale Geneeskunde (AVIG), redactiecoördinator van het Tijdschrift voor Integrale Geneeskunde (TIG) en coördinerend bestuurslid van de Homeopathie Stichting (HS).
- Bestuurslid: Annemieke van Oostveen, specialist ouderengeneeskunde, kaderarts eerste lijn en antroposofisch arts.
- Bestuurslid: Dr. Herman van Wietmarschen, onderzoeker op het gebied van Integrative Health bij het Louis Bolk Instituut en bestuurslid van het Sino-Dutch centrum. Gepromoveerd op Chinese Medicine bij reumatoïde artritis.
- Bestuurslid: Wico Mulder, Jeugdarts Adolescenten, Arts M&G/MPH en adviseur NCJ.
- Bestuurslid: Dr. Bram Tjaden, huisarts en mindfulnessstrainer.
- Bestuurslid: Ines von Rosenstiel, kinderarts en consulent IM Haga ziekenhuis, Den Haag en ziekenhuis Rijnstate te Arnhem.

Raad van Advies

De AIM kent een Raad van Advies waarin de volgende personen zitting hebben:

- Dr. Erik Baars, lectoraat Antroposofische Gezondheidszorg, Hogeschool Leiden, en onderzoeker aan het Louis Bolk Instituut.
- Drs. Martine Busch, directeur van het Van Praag Instituut.
- Prof. dr. Jan van der Greef, emeritus hoogleraar Analytische Scheikunde, in het

bijzonder Bio-analyse, Universiteit van Leiden. Hij was tevens werkzaam als Senior Research Fellow bij TNO.

- Dr. Marianne van der Heijden, post doctoraal onderzoekmedewerker bij het Erasmus MC met een PhD in Muziek als medicijn. Werkt veel samen met de poli Interne- en kinderchirurgie.
- Dr. Rogier Hoenders, psychiater, senior onderzoeker en deelopleider volwassenenpsychiatrie van Lentis. Tevens is hij oprichter en manager behandelzaken van het Centrum Integrale Psychiatrie van Lentis.
- Prof. dr. Leonard Hofstra, hoogleraar Cardiologie aan VU University Medical Centre Amsterdam.
- Drs. Philip J. Idenburg MBA, Managing Partner BeBright & Initiator Diagnose healthcare transformation program en auteur van o.a. Diagnose 2025.
- Dr. Hans Kerckamp, anesthesist en Executive Director at Medker Consultancy.
- Prof. dr. Carlo Leget, hoogleraar Zorgethiek en bijzonder hoogleraar Zingeving en Ethiek in de palliatieve zorg.
- Dr. Piet Leguit, chirurg n.p., voormalig opleider en voorzitter van de Nederlandse vereniging voor Heelkunde, oprichter en voorzitter van het Platform voor Enthousiasme en Compassie in de Gezondheidszorg (Platform ECG).
- Prof. Connie Jimenez, hoogleraar Medische Oncologie, Amsterdam UMC. Hoofd translationeel onderzoekslaboratorium dat met innovatieve massaspectrometrie systeembioïologische inzichten genereert in kanker, dementie en cardiovasculaire ziekten.
- Prof. dr. Jim van Os, hoogleraar Psychiatrie en voorzitter van de Divisie Hersenen UMC Utrecht.
- Prof. dr. Hanno Pijl, internist-endocrinoloog op de Afdeling Interne Geneeskunde en hoogleraar diabetologie (LUMC).
- Prof. dr. Dirk-Jan van Schaardenburg, hoogleraar Reumatologie bij Reade en het AMC
- Dr. Esther van der Werf, epidemioloog. Programma manager Integrative Medicine, Louis Bolk Instituut. Honorair Senior lecturer Primary care infection epidemiology, University of Bristol (VK).
- Dr. Roel Van Wijk, moleculair celbioloog en onderzoeker.

Opleidingscoördinatoren en officemanagers

- Opleidingscoördinator basisjaar: Monique Tjon-A-Tsien
- Algemeen opleidingscoördinator: Frans Kusse
- Officemanagers: Margriet Schouten, Odilia van der Kleij, Joy van Bilderbeek en Maaïke Koopmans

Commissies

De *Academy for Integrative Medicine* kent de volgende commissies:

- Examencommissie
- Geschillencommissie
- Wetenschapscommissie
- Onderwijscommissie

Onderwijscommissieleden

- Frans Kusse, arts voor integrale geneeskunde, gespecialiseerd in homeopathische geneeskunde.
- Marjan Meddens, huisarts integrale geneeskunde, huisarts-opleider en arts antroposofische geneeskunde.
- Gio Meijer, arts voor integrale geneeskunde, gespecialiseerd in homeopathische geneeskunde.

- Annemarie Semeijn, huisarts integrale geneeskunde.
- Dr. Bram Tjaden, huisarts en mindfulnesstrainer.
- Monique Tjon-A-Tsien, huisarts integrale geneeskunde, kaderarts hart- en vaatziekten en koudetrainer.
- Astrid Vester, arts voor integrale geneeskunde, gespecialiseerd in leefstijlgeneeskunde.
- Trudy Vlot, arts voor integrale geneeskunde, gespecialiseerd in leefstijlgeneeskunde.
- Charlotte Simons, arts voor integrale geneeskunde, acupunctuur en yogadocente
- Willemijn Guldenaar, arts

Docenten

Hoogleraren vanuit verschillende specialismen en artsen vanuit diverse vakrichtingen waaronder docenten van het Radboudumc, het AMC, het UMC, het UMCG, de Roosevelt Academy Middelburg en het LUMC. O.a. prof. dr. Hanno Pijl, prof. dr. Frits Muskiet, prof. dr. Dirkjan van Schaardenburg, prof. dr. Ger Rijkers, prof. dr. Hans Kerckamp, dr. Remko Kuipers, dr. Herman van Wietmarschen, dr. Rogier Hoenders, dr. Věra Novotný, Ines von Rosenstiel, prof. dr. Leonard Hofstra, prof. dr. Carlo Leget, prof. dr. Bert van der Horst en lector dr. Erik Baars.

Samenwerkingsverbanden

Artsen Vereniging Integrale Geneeskunde (www.avig.nl)

Consortium Integrale Zorg en Gezondheid (www.cizg.nl)

Tijdschrift voor Integrale Geneeskunde (www.tigweb.nl)

Accreditaties

Voor de opleiding en de nascholingsdagen wordt accreditatie aangevraagd bij:

KNMG Accreditatie Bureau Cluster 1 (ABC 1)

KNMG AbSg

AVIG

NVAA

Opleiding

In dit hoofdstuk wordt de opleiding kort beschreven. Wij verwijzen naar de leerdoelen per studieblok en de eindtermen voor de uitgebreide beschrijvingen.

Aan het eind van deze studiegids zijn de algemene voorwaarden opgenomen. Door inschrijving geeft de opdrachtgever/deelnemer te kennen deze voorwaarden te accepteren.

Opleidingsdata 2020-2021

In de tabel hieronder zijn de data opgenomen van de opleiding.

Datum	Blok	Inhoud
Zaterdag 4 september 2021	Blok 1	Introductiedag Basisopleiding Integrative Medicine en Leefstijlgeneeskunde
Vrijdagavond 1 oktober 2021	Blok 2	Kennismaking
Zaterdag 2 oktober 2021	Blok 2	Practice based Integrative Medicine
Vrijdagavond 5 november 2021	Blok 3	Awareness centered deep listening
Zaterdag 6 november 2021	Blok 3	Leefstijlgeneeskunde I: Beweging, ademhaling en slaap
Vrijdagavond 10 december 2021	Blok 4	Autonome zenuwstelsel en polyvagaal theorie in de spreekkamer
Zaterdag 11 december 2021	Blok 4	Leefstijlgeneeskunde II: Voeding, fysiologie en preventie
Vrijdagavond 14 januari 2022	Blok 5	Motivational interviewing
Zaterdag 15 januari 2022	Blok 5	Leefstijlgeneeskunde III: Voeding als medicijn
Vrijdagavond 4 februari 2022	Blok 6	Integraal denken en natuurgeneeskunde aan de hand van casuïstiek
Zaterdag 5 februari 2022	Blok 6	Leefstijlgeneeskunde IV: Stressmanagement, zingeving en spiritualiteit
Vrijdagavond 4 maart 2022	Blok 7	Mind Body Medicine
Zaterdag 5 maart 2022	Blok 7	Systeembioïologie en traditionele behandelmethoden TCM/acupunctuur
Vrijdagavond 8 april 2022	Blok 8	Intervisie
Zaterdag 9 april 2022	Blok 8	Introductie in de homeopathische geneeskunde: theorie, praktijk & wetenschap
Vrijdagavond 13 mei 2021	Blok 9	Transformatief coachen en uitleg verdiepingsjaar
Zaterdag 14 mei 2021	Blok 9	Integrale geneeskunde in de antroposofische (huis)artsenpraktijk
Vrijdagavond 10 juni 2021	Blok 10	Evaluatie, implementatie en netwerk
Zaterdag 11 juni 2021	Blok 10	Integrale behandelrichtlijnen
Zaterdag 2 juli 2021		Examen

Besloten onderdelen

De totale opleiding bestaat uit tien blokken en het examen. Elk blok bestaat uit een vrijdagavond en de aansluitende zaterdag.

De vrijdagavonden zijn alleen toegankelijk voor de deelnemend arts aan de opleiding (hierna als deelnemer aangeduid). De zaterdagen zijn onlosmakelijk onderdeel van de opleiding. Eén dag is besloten, om ruimte te maken voor het onderling behandelen van de studiestof en het presenteren van de opdrachten.

Open onderdelen

De meeste zaterdagen zijn als nascholingsdag met open inschrijvingen door anderen te volgen.

Toelatingseisen

De opleidingen en nascholingen van de *Academy for Integrative Medicine (AIM)* zijn bestemd voor artsen. Minimaal wordt vereist dat de deelnemer basisarts is of student geneeskunde in de masterfase. Geïnteresseerden met een apothekers- of tandheelkundig diploma worden ook toegelaten.

Studiebelasting

De studiebelasting voor deze opleiding bedraagt drie tot vier uur per week.

Lestijden

Het vrijdagavond programma duurt van 19.30-21.30. Het zaterdag programma start met een besloten ochtendworkshop van 08.00-09.00 gevolgd door het ontbijt en het dagprogramma duurt van 10.00-17.00.

Portfolio

Van iedere deelnemer wordt verwacht dat deze tijdens de opleiding een portfolio opbouwt met een stageverslag, verslag integrale casusbespreking, literatuurstudie en uitwerking opdracht NHG-standaard/CAT. De inhoud van het portfolio wordt nader beschreven in de eindtermen.

Intervisie

Van iedere deelnemer wordt verwacht dat deze deelneemt aan intervisiebijeenkomsten.

Stage

Het lopen van twee dagen stage in een IM-praktijk waarvan een schriftelijk verslag wordt gemaakt. Het format hiervoor is opgesteld door de Examencommissie van de OWC.

Lesmateriaal

Presentaties, literatuurlijst en artikelen.

Verplichte literatuur:

- Verplichte literatuur staat online op het studentenportaal per artikel per blok

Artikelen van de docenten.

De teksten en artikelen van lezingen worden voor de deelnemers online gezet en zijn dus altijd in te zien.

Aanbevolen literatuur:

- Trudy Vlot, *Het Gezondheidsfundament*, Sequana, 2016, ISBN 9789082628807, <http://hetgezondheidsfundament.nl>
- Remko Kuipers, *Het oerdieet*, Bert Bakker, 2013, 9789035138155
- Karlien Bongers en Astrid van Koppen, *Integrative Medicine*, Singeluitgeverijen, 2011, ISBN 9789029575904
- Michael Cohen, *Ethics of Complementary and Alternative Medicine Use in Children*, Pediatric Clinics of North America, 2007: vol 54#6 dec, pp 875-884
- Rogier Hoenders, *Integrative Psychiatry; Conceptual foundation, implementation and effectiveness*; Proefschrift, Groningen 2014, ISBN 9789036766845
- Bessel van der Kolk, *Traumasporen*, Uitgeverij Mens!, 2016, ISBN 9789463160315
SOM: www.specialistenopleidingopmaat.nl

- Anita Moorjani, *Ik moest doodgaan om mijzelf te genezen*, Mana/Wea, 2012, ISBN 9789000314614
- Hanno Pijl, *Diabetes 2? Maak jezelf beter!* Karine Hoenderdos, Fontaine Uitgevers B.V., 2016, ISBN 9789059566651
- David Rakel, *Integrative Medicine*, Elsevier, 2017, ISBN 978-0323358682
- Robert Sapolsky, *Why zebras don't get ulcers*, St Martin's press, 2004, ISBN 9780805073690
- Dean Shrock, *Why love heals*, Dean Shrock, 2009, ISBN 9780981975108
- Maaïke de Vries; Tamara de Weijer, *Handboek leefstijlgeneeskunde. De basis voor iedere praktijk*, Bohn Stafleu van Loghum, 2020, ISBN 9789036823234
- Roeland van Wijk, *Light in shaping life*, Meluna, 2014, ISBN 9789081884327

Vrijstelling

In speciale gevallen kan voor onderdelen vrijstelling verleend worden door de examencommissie. Stel hiervoor een brief op met de exacte onderdelen waarvoor u vrijstelling vraagt en stuur eventuele bewijsstukken mee. Aanvragen kunnen worden verstuurd naar info@aim-edu.nl

Uitstel

Indien u uitstel voor de uiterste inleverdatum van de opdracht aanvraagt kan dit voor bepaalde tijd worden verleend. Aanvragen tot uitstel kunnen worden gericht aan de examencommissie via info@aim-edu.nl

Examen

Er wordt één keer per jaar aan het einde van het curriculum een examen leefstijlgeneeskunde en een examen Integrative Medicine georganiseerd. Herkansing is mogelijk; de herkansingsdata zullen nader worden gecommuniceerd.

Examenreglement

Om aan het examen deel te kunnen nemen is 80% aanwezigheid bij de opleidingsdagen verplicht.

Diploma

Met het afronden van de opleiding wordt verkregen de 'Aantekening Integrale Geneeskunde en Leefstijlgeneeskunde'.

Beroepsperspectief

Aantekening Integrale Geneeskunde en Leefstijlgeneeskunde

Na de basisopleiding kunt u zich verder specialiseren met de verdiepingsopleiding Integrale Geneeskunde en Leefstijlgeneeskunde, of in een van de aanvullende behandelmethoden.

Na het succesvol behalen van het tweede (verdiepings-)jaar, dat tevens in september 2020 van start gaat, kunt u zich Arts voor Integrale Geneeskunde en Leefstijlgeneeskunde noemen.

Praktische informatie

Studiekosten

€ 3.750, - inclusief inschrijfgeld, tien lesdagen, negen lesavonden en het afsluitende examen. In het inschrijfgeld zijn het digitale lesmateriaal, ontbijt, koffie, thee en lunch inbegrepen. Het inschrijfgeld kan ook voldaan worden in vijf termijnen. De overnachtingen zijn niet inbegrepen. Dankzij een speciale aanbieding krijgt u als deelnemer wel de mogelijkheid om met korting te overnachten in Woudschoten Hotel.

Studiefinanciering

Bij problemen met het financieren van de studie kunt u met ons contact opnemen.

Erkenning

De *Academy for Integrative Medicine (AIM)* is CRKBO gecertificeerd. Dit betekent dat de AIM als onderwijsinstelling erkend is en vrijgesteld is van BTW.

Eindtermen

Beschouwing

Definitie Integrative Medicine

© 2018 Academic Consortium for Integrative Medicine & Health⁵:

Integrative medicine and health reaffirms the importance of the relationship between practitioner and patient, focuses on the whole person, is informed by evidence, and makes use of all appropriate therapeutic and lifestyle approaches, healthcare professionals and disciplines to achieve optimal health and healing.

De AIM vertaalt dit als volgt⁶: *‘Integrale geneeskunde (1) stelt de gelijkwaardige relatie tussen patiënt en zorgverlener centraal, (2) kijkt naar de gehele mens, (3) maakt op basis van wetenschappelijk onderzoek gebruik van alle geschikte therapeutische en leefstijlbenaderingen, zorgprofessionals en disciplines, om zo (4) tot optimale gezondheid en optimaal herstel te komen.’*

Uitwerking naar de Nederlandse situatie:

1. Stelt de therapeutische relatie tussen patiënt en hulpverlener centraal

- De behandelaar als coach
- Gelijkwaardigheid tussen behandelaar en patiënt
- Een sfeer van vertrouwen
- Stimuleren van de autonomie van de patiënt waarbij de regie zoveel mogelijk bij de patiënt ligt

2. Kijkt naar de gehele mens

- De mens als eenheid van lichaam en geest
- Fysiek, emotioneel, mentaal en spiritueel
- Contextgeneeskunde
- Biografie
- Systeemgeneeskunde:
  - De mens als geheel van systemen: mens, organisme, organen, cellen en moleculen
  - De mens als onderdeel van een sociaal/cultureel systeem: gezin, familie, buurt, stad/regio, land etc.

3. Maakt op basis van wetenschappelijk onderzoek gebruik van alle geschikte therapeutische en leefstijlbenaderingen

- Alle behandelmethoden met een wetenschappelijke onderbouwing
- Volgens het ‘ethisch raamwerk’ (Cohen: effectiviteit en veiligheid)
- De wens van de patiënt en de ervaring van de behandelaar spelen hierbij een rol
- Leefstijlgeneeskunde: beweging, ademhaling, slaap, voeding als preventie en als medicijn, stressreductie, ontspanning, zingeving en spiritualiteit

---

⁵ Internetsite Academic Consortium for Integrative Medicine & Health 2018. Beschikbaar via: [Academic Consortium for Integrative Medicine & Health](#).

⁶ Geïnspireerd door dr. Rogier Hoenders: Hoenders HJR. *Integrative Psychiatry; Conceptual foundation, implementation and effectiveness*. Proefschrift Rijksuniversiteit Groningen; 2014. p. 212.

4. *Om zo tot optimale gezondheid en optimaal herstel te komen*

- Gezondheidsbevordering, onder het motto: 'gezondheid bevorderen zover het mogelijk is, klachten verlichten als het nodig is'
- Placebo in plaats van notebook; het placebo-effect als krachtige ondersteuning voor een optimale behandeling
- Zelfhelend vermogen centraal
- Helende omgeving: huis, buurt, dorp/stad, natuur; praktijkruimte, gezondheidscentrum en ziekenhuis (gezondheidshuis?)
- Muziek, kunst en creativiteit
- Aandacht voor gezin, familie, vrienden en andere sociale factoren

Op basis van deze omschrijving van IM werd besloten gezamenlijk een academie op te richten waar artsen opgeleid worden:

- Integraal te denken en te handelen;
- Zich niet alleen als deskundige maar ook als coach naast de patiënt op te leren stellen;
- Ten behoeve van de patiënt te leren samenwerken binnen de eigen en met andere beroepsgroepen in de gezondheidszorg en kennis te nemen van aanvullende gezondheidszorgsystemen;
- Samen met de patiënt gezondheid en herstel te bevorderen en zo nodig ziekte of klachten te verlichten;
- Te komen tot een duurzame vorm van geneeskunde, waar bij alle ziekten oog is voor veilige en effectieve behandelingen en het bevorderen van de kwaliteit van leven.
- Om dit mogelijk te maken, is voor de arts een ondersteuning gewenst van de eigen persoonlijke en professionele ontwikkeling in deze richting.

De AIM biedt naast de opleiding 'Aantekening Integrale Geneeskunde en Leefstijlgeneeskunde' ook een verdiepingsopleiding aan waarna de arts een diploma kan ontvangen voor 'Arts voor Integrale Geneeskunde en Leefstijlgeneeskunde'. Deze arts heeft zich gespecialiseerd in de integrale geneeskunde en leefstijlgeneeskunde en kan daarnaast ook gespecialiseerd zijn in een of meer aanvullende behandelmethoden.

De AIM zal eindtermen opstellen voor het verkrijgen van de 'aantekening' en een register van de artsen met deze afgeronde specialistische opleiding bijhouden. Tevens zal de AIM zorgdragen voor na- en bijscholing op het gebied van Integrale Geneeskunde. Met de erkenning van de AIM als opleidingsinstituut vanuit de beroepsvereniging Artsen Vereniging Integrale Geneeskunde (AVIG), vindt voor de betreffende artsen de toegang tot die beroepsvereniging plaats.

De aantekening houdt in dat men binnen de eigen praktijk in staat is adviezen te geven op het gebied van integrale geneeskunde en leefstijlgeneeskunde. Deze arts kan lid worden van de AVIG en ingeschreven worden in het register leefstijlgeneeskunde. Daarmee worden aparte consulten op dit gebied (gedeeltelijk) vergoed door de verzekeraars.

Om volledig registerlid te worden is het de bedoeling om ook de verdiepingsopleiding te volgen en daarmee de titel 'Arts voor integrale geneeskunde en leefstijlgeneeskunde' te behalen. De Engelse benaming is: Medical Doctor for (of 'specialized in') Integrative Medicine and Lifestyle Medicine.

Helaas zijn deze titels nog niet door de KNMG erkend, maar wel door de Artsen Vereniging Integrale Geneeskunde en door de verzekeraars.

Eindtermen opleiding AIM

Inleiding

Met de start van de *Academy for Integrative Medicine* in 2015 is een begin gemaakt met het op systematische wijze scholen van artsen die hun kennis en vaardigheden willen uitbreiden met gezichtspunten vanuit IM. De bedoeling is dat de deelnemers aan het einde van een periode van één studiejaar/tien modules een aantekening arts voor IM verwerven. Deze aantekening is één van de voorwaarden om lid te kunnen worden van de AVIG (Artsen Vereniging Integrale Geneeskunde) of aspirant-lid te worden bij een van de andere aangesloten beroepsverenigingen (onder andere de Nederlandse Vereniging voor Antroposofische Artsen).

Na de basisopleiding Integrative Medicine kan de arts zich verder bekwamen in een of meerdere aanvullende vakgebieden of zich verder specialiseren in Integrative Medicine of Leefstijlgeneeskunde.

De onderwijsgebieden

De opleiding kent de volgende hoofddoelen:

1. Houding en visie
2. Vaardigheden
3. Professionele ontwikkeling

1. *Houding en visie*. Een integrale visie/mensbeeld leren kennen en kunnen toepassen. IM vraagt om een aanvullende manier van de arts in het kijken naar zijn/haar eigen rol als behandelaar, naar de persoon van de patiënt/cliënt, naar de rol van de patiënt/cliënt als actieve deelnemer aan zijn/haar eigen proces, naar verschillende integrale modellen van ziekte en gezondheid en naar op de patiënt/cliënt afgestemde therapeutische mogelijkheden. Het leidt tot de volgende invalshoeken:
  - a. De arts in de rol van coach; dit vereist ook praktische oefening en zelfkennis.
  - b. De patiënt/cliënt als ervaringsdeskundige en regisseur van zijn/haar leven. Het stimuleren en gebruik kunnen maken van zelfherstellende vermogens (zoals in de gezichtspunten van 'positieve gezondheid' is terug te vinden).
  - c. De mens te benaderen als een geheel (fysiek, emotioneel, mentaal en spiritueel wezen).
  - d. Ziekte zien als onderdeel van een ontwikkelingsproces (dynamisch ontwikkelingsmodel)
  - e. Alle therapeutische benaderingen waar wetenschappelijke evidentie voor is, met inachtneming van de aangetoonde effectiviteit en veiligheid (ethisch raamwerk, Cohen (2)).
  - f. Lessen en workshops over de visie en de praktijk van methoden tot zelfontwikkeling van de arts (*Heal the healer*).
  - g. Het leren omgaan met stresserende omstandigheden in het werk; het evenwicht leren vinden tussen werk en de privésituatie; zicht krijgen op eigen mogelijkheden en grenzen.
  - h. Het vermogen empathie en compassie in de praktijkvoering in te bouwen.
  - i. Het streven naar het voeren van een praktijk in een helende omgeving die zowel ruimtelijk als sociaal een sfeer van samenwerken en respect uitademt.
2. *Vaardigheden*. Een integrale anamnese leren afnemen, een casus integraal kunnen beschrijven en een therapeutisch voorstel maken, afgestemd op de individuele patiënt/cliënt. Een afgestemd therapeutisch plan vraagt het vermogen tot inleven in persoonlijke behoeften van de patiënt/cliënt, diens leefomstandigheden en mogelijkheden. Het ondersteunen van ontwikkelingsmogelijkheden in de omgang met ziekte vanuit een coachende houding. Het beoordelen en kunnen toepassen van wetenschappelijke literatuur. De relatie met de patiënt/cliënt is gekenmerkt door een

inlevende en compassievolle houding.

3. *Professionele ontwikkeling.* Het zodanig formuleren van diagnostiek en behandeling dat collega's een adequaat beeld krijgen van IM. Dit onderdeel vereist praktijkervaring o.a. door stages bij ervaren IM-artsen. Hiervan maakt het ontwikkelen van een goede sociale kaart deel uit. Aansluitend aan punt 3 van de CanMeds (zie verder) is interprofessioneel les krijgen, nascholing volgen en leren om in teams adequaat te kunnen functioneren een belangrijke hulp voor het ontwikkelen van professionele communicatie.

Opleidingsleerdoelen per opleidingsblok:

Blok 1	
De deelnemend arts:	
1.	kan de perceptie van ziekte beschrijven vanuit perspectief van overheid, zorgprofessional en zorgvrager
2.	kan de verschillen van pathogenese en salutogenese benoemen
3.	kan een model voor de creatie van gezondheid praktisch toepassen
4.	kan het verschil tussen homeostase en allostase benoemen
5.	kent een aantal verschillen tussen systeem denken en reductieonistisch denken
6.	kent het verschil tussen klassieke RCT's en pragmatische studies
7.	kent een aantal voor- en nadelen van praktijkgericht onderzoek
8.	kent de oorzaken van de ziektelast in de huidige maatschappij
9.	begrijpt waarom medicatie alleen de meeste van de chronische niet overdraagbare aandoeningen niet kan genezen
10.	kent de basisvaardigheden die dokter en patiënt van de toekomst nodig hebben om leefstijlgeneskunde in de praktijk toe te passen
11.	heeft inzicht in de interactiefactoren (extern/intern en fysiek/niet-fysiek) die gezondheid en ziekte beïnvloeden en kan deze toepassen
12.	kent de indeling van gezondheid bevorderende interventies volgens het National Centre for Complementary and Integrative Health
13.	is op de hoogte van de ontwikkelingen op het gebied van Integrative Medicine op nationaal en internationaal gebied
14.	kent de theorie en praktijk van Integrale psychiatrie en de uitkomsten van onderzoek ernaar
15.	neemt kennis van de mogelijkheid van het gebruik van leefstijl en complementaire methodes binnen de integrale psychiatrie

Blok 2	
De deelnemend arts:	
16.	heeft kennis van het basis bioregulatiesysteem (BBRS) als basis voor het Integraal-Geneskundig-denken
17.	heeft kennis van het BBRS t.o.v. het 'zelfhelend/zelfgenezend vermogen'
18.	heeft kennis van het BBRS of Interstitium als communicatie 'orgaan'
19.	heeft kennis van 'oude' methoden opnieuw inzetten: gebruik je zintuigen
20.	weet: in het kader van 'Integraal Geneeskundig denken' is het geïndiceerd om breder onderzoek in te zetten dan alleen van het orgaan dat de symptomen toont
21.	weet hoe de onderzoeken die hij/zij gebruikelijk doet, zijn in te zetten binnen het Integraal Geneeskundig handelen
22.	heeft kennis over de eenheid van geest en lichaam, o.a. via de HPA-as
23.	weet hoe de artseneed als richtsnoer kan worden gebruikt
24.	neemt kennis van de evolutie van een beroep: van autoriteit tot dienende adviseur
25.	weet wat wordt verstaan onder Evidence Based Medicine
26.	kan een beantwoordbare vraag formuleren volgens het PICO-model
27.	weet welke wetenschappelijke informatiebronnen beschikbaar zijn
28.	kan op systematische wijze een literatuuronderzoek uitvoeren en documenteren
29.	kan artikelen betreffende primair wetenschappelijk onderzoek beoordelen aan de hand van de hiervoor beschikbare checklists

30.	kan een CAT uitvoeren en weet welke stappen nodig zijn voor het uitvoeren van een Systematic Review/Meta-analyse
31.	weet hoe een richtlijn tot stand komt
32.	kan de NGH-standaarden verantwoord aanvullen tot IM-standaarden

Blok 3

De deelnemend arts:

33.	kent de principes van <i>awareness centered deep listening</i>
34.	weet wat een integrale anamnese is en kan deze ook afnemen.
35.	heeft inzicht in de leefstijlinterventie 'beweging' als therapeutische interventie in de praktijk.
36.	heeft kennis van de mogelijkheden van bewegen in het algemeen en de verschillende vormen van therapeutisch bewegen.
37.	neemt kennis van de wetenschappelijke onderbouwing van beweging.
38.	leert welke methode het meest geschikt is voor welke aandoening bij welke patiënt.
39.	leert de juiste sport voor de betreffende patiënt te vinden.
40.	weet hoe beweging als leefstijlinterventie in de praktijk kan worden toegepast.
41.	heeft inzicht in de leefstijlinterventie 'ademhaling' als therapeutische interventie.
42.	kent de basisprincipes van ademhaling en van verschillende ademhalingstechnieken.
43.	leert de specifieke anamnese die kan wijzen op disfunctioneel ademen en kan na afloop een afwijkend adempatroon herkennen.
44.	heeft inzicht in het belang van slaapeducatie als leefstijlinterventie.
45.	heeft inzicht in de relatie tussen blauw licht en slaapkwaliteit.
46.	heeft inzicht in circadiane lichaamsritmen en mogelijke effecten van tijd gerelateerde interventies.
47.	neemt kennis van de invloed van bewegen op lichaam, hersenen en geest.
48.	neemt kennis van diagnostische processen en grenzen aan mogelijkheden van leefstijlinterventies.
49.	heeft professionele communicatie met collega's die in andere settings werkzaam zijn.

Blok 4

De deelnemend arts:

50.	weet hoe het autonome zenuwstelsel werkt en hoe dit behandeld kan worden met de polyvagaal theorie
51.	neemt kennis van de polyvagaal theorie en weet die toe te passen in de praktijk
52.	krijgt een inleiding over kinderyoga en wat de effecten van zijn voor kinderen.
53.	krijgt inzicht in de indicaties waarbij kinderyoga past, met eventuele wetenschappelijke onderbouwing.
54.	heeft inzicht in de culturele en sociale aspecten van voeding.
55.	heeft inzicht in de verschillen tussen verzadigd en onverzadigd vet en de rol die de verhouding tussen omega 3 en omega 6 hierin speelt.
56.	heeft inzicht in de werking van HDL en LDL-cholesterol, de rol die transvetten hierin spelen en de (negatieve) effecten op het fysieke lichaam.
57.	kent het verschil tussen macronutriënten en micronutriënten
58.	heeft inzicht in de rol van eiwitten, koolhydraten en vetten als bestanddeel van onze voeding t.b.v. de generatie van energie en als bouwstenen van ons lichaam

59.	heeft een globaal overzicht over de verschillende micronutriënten, hun functies en hun relaties met onze gezondheid
60.	heeft een holistisch beeld van onze voeding en begrijpt dat de afzonderlijke componenten interactie met elkaar vertonen en dus niet in hun isolement fungeren
61.	ziet voeding als een belangrijk onderdeel van leefstijl; een onderdeel dat echter interactie vertoont met andere leefstijlfactoren en dus niet in zijn isolement opereert
62.	heeft inzicht in de risicofactoren van (niet complexe) koolhydraten, onvoldoende bewegen, luchtvervuiling in relatie tot lage graad ontsteking
63.	kent het begrip glycemische index en kan dit in de praktijk toepassen
64.	heeft inzicht in de mogelijke gevolgen van de afname van de biodiversiteit op onze gezondheid
65.	kent de betekenis van de schijf van vijf en de voedselpiramide en kent de verschillen met onze oervoeding
66.	kent de betekenis van het microbioom en weet de rol van het microbioom bij ziekte en gezondheid
67.	kent de interactie tussen het microbioom en het mucosale afweersysteem van de darm
68.	weet hoe omgevingsfactoren (leefstijl, voeding, probiotica) de samenstelling en functionaliteit van het microbioom kunnen beïnvloeden
69.	kent het onderzoek naar microbioom en de praktische toepassing daarvan in de praktijk
70.	weet wat een probioticum is en hoe je goede producten herkent
71.	weet wanneer probiotica zijn in te zetten en welke resultaten je kan verwachten
72.	neemt kennis van de toekomst van wetenschappelijk onderzoek naar het microbioom

Blok 5

De deelnemend arts:

73.	kan zelfherstellende vermogens bij de patiënt aanspreken en deze helpen motiveren de eigen ontwikkeling ter hand te nemen.
74.	weet van motiverende gespreksvoering en past deze in de praktijk toe (ROEP-model).
75.	met betrekking tot ambivalentie bij de patiënt kent de deelnemer de zes typen verandertaal.
76.	weet gebruik te maken van een actieve opstelling van de patiënt ten aanzien van diens ziekteproces.
77.	kan de behandel mogelijkheden naar de specifieke situatie en motivatie van de patiënt 'vertalen'.
78.	leert zien welke factoren belangrijk zijn om een behandelteam te helpen ondersteunen en enthousiasmeren.
79.	krijgt een inleiding over transformational breathing en wat de effecten van transformational breathing zijn.
80.	weet welke verschillende soorten ademhalingsoefeningen er zijn
81.	weet wat de verbinding is tussen ademhaling en kou
82.	weet hoe ademhalingsoefeningen toegepast kunnen worden in de leefstijlpraktijk
83.	weet wat de rol van voeding is bij het ontstaan van diabetes type 2
84.	weet welke voedingsadviezen en andere leefstijlinterventies er kunnen worden gegeven bij het herstel van diabetes type 2

85.	weet welke plaats medicamenteuze therapie heeft in de behandeling van diabetes type 2
86.	weet wat de rol van voeding is bij het ontstaan van reumatoïde artritis
87.	weet welke voedingsadviezen en andere leefstijlinterventies er kunnen worden gegeven bij het herstel van reumatoïde artritis
88.	weet welke chronische ziekten zijn geassocieerd met reumatoïde artritis
89.	weet wat de rol is van voedingssupplementen bij de behandeling van reumatoïde artritis
90.	weet wat de rol van voeding is bij het ontstaan van hart- en vaatandoeningen
91.	weet welke voedingsadviezen en andere leefstijlinterventies kunnen worden gegeven bij het herstel van hart- en vaatandoeningen
92.	heeft inzicht in de rol van voeding bij het ontstaan van kanker
93.	kan leefstijlfactoren benoemen die een risico vormen voor het ontstaan van kanker
94.	kan additionele mogelijkheden benoemen ter ondersteuning van de conventionele behandeling van kanker

Blok 6

De deelnemend arts:

95.	kent de basisprincipes van de natuurgeneeskunde
96.	weet hoe natuurgeneeskunde toegepast kan worden in de praktijk
97.	krijgt een inleiding over stiltewandelingen en wat de effecten van stiltewandelingen zijn.
98.	Heeft inzicht in het verband tussen leefstijlinterventie en stressmanagement.
99.	weet wat mindfulness is, kent de empirische onderbouwing ervan en is zich bewust van de beperkingen van de body of evidence voor mindfulness.
100.	kent een aantal mindfulness-vaardigheden en de praktische toepassing ervan in de praktijk van de (huis)arts.
101.	kent de verschillen en overeenkomsten tussen spiritualiteit en religie en de belangrijkste kernwaarden van religie.
102.	neemt kennis van de rol van zingeving en spiritualiteit in palliatieve zorg.
103.	weet hoe je eigen ruimte creëert.
104.	neemt kennis van de invloed van leefstijl bij psychische aandoeningen.
105.	neemt kennis van de invloed van leefstijl bij het herstel van psychische aandoeningen.
106.	kent de mogelijkheden voor het bevorderen van geestelijke gezondheid en herstel.
107.	leert hoe je een collaboratieve hulpverlening faciliteert.
108.	heeft kennis van de effecten van een compassievolle zorg zowel voor de patiënt als voor zichzelf.
109.	heeft kennis van het verschil in gedrag tussen empathie en compassie.
110.	heeft kennis van het neurofysiologisch verschil in empathie en compassie.
111.	heeft kennis van hoe op de werkvloer compassie uit te dragen/in te vullen.
112.	heeft kennis van een aantal methodes om een meer compassievolle attitude te ontwikkelen.

Blok 7

De deelnemend arts:

113.	ervaart zelf enkele mind-body technieken.
114.	neemt kennis van de belangrijkste Mind-Body methoden, hun toepassing en leert hierin te adviseren.

115.	kent de werkingsmechanismen en wetenschappelijke onderbouwing van de Mind-Body Medicine.
116.	weet wat de basisprincipes van systeemdenken zijn.
117.	kent minimaal één basis analysetechniek vanuit de systeembioïogie.
118.	kan de systeem biologische kenmerken van de TCM herkennen.
119.	heeft inzicht in andere gezondheidssystemen.
120.	heeft inzicht in het wetenschappelijk onderzoek en de onderbouwing van dit gezondheidssysteem.
121.	kent de theorie, onderzoek en praktijk (indicaties) van de methode op basis van wetenschappelijk onderzoek.
122.	leert hoe deze methode binnen de reguliere gezondheidszorg kan worden geïntegreerd.
123.	krijgt inzicht hoe acupunctuur het orthosympatische zenuwstelsel kan kalmeren.
124.	neemt kennis van het Yin Yang principe
125.	heeft een basaal inzicht in het Chinese orgaansysteem
126.	neemt kennis van het begrip Qi
127.	neemt kennis van de traditionele Chinese wijze van diagnostiek
128.	neemt kennis van de integratie van Chinese behandelmethoden binnen de reguliere gezondheidszorg

Blok 8	
De deelnemend arts:	
129.	weet wat een intervisie is en hoe dit toegepast kan worden in de praktijk
130.	krijgt een inleiding over Yin yoga en wat de effecten van Yin yoga zijn.
131.	Is bekend met de controverses in de maatschappelijke discussie ten aanzien van homeopathie.
132.	Is bekend met de plaats van homeopathische geneeskunde in het veld.
133.	Is bekend met de belangrijkste kenmerken van de homeopathische geneeskunde, het similia-principe en het potentiëren.
134.	Raakt bekend met de integrale visie op ziekte en gezondheid.
135.	Raakt bekend met behandelmethoden met homeopathie bij luchtweginfecties om gericht te kunnen verwijzen. De arts raakt bekend met wetenschappelijk onderzoek over homeopathie bij luchtweginfectie.
136.	Raakt bekend met behandelmogelijkheden met homeopathie bij mensen met een borderline persoonlijkheidsstoornis.
137.	Krijgt inzicht hoe in een huisartspraktijk aanvullende geneeskunde geïntegreerd kan worden.
138.	Kan beschrijven wat hormesis is en wat onder pre- en post-conditioning hormesis wordt verstaan.
139.	Kan uitleggen wat zelfherstel inhoudt op cellulair en organismaal niveau en op welke manier dit kan worden geëvalueerd.
140.	Kan beschrijven hoe het begrip hormesis zich verhoudt tot de similia-regel.
141.	Kan enkele klinische voorbeelden beschrijven waarbij hormesis een gunstig effect heeft, en daarbij ook kanttekeningen plaatsen.
142.	Verwerft inzicht in Evidence Based Medicine (EBM) en de hiërarchie in bewijsvoering.
143.	Verwerft zich argumenten om een oordeel te vormen over de stand van het klinisch onderzoek voor homeopathie.
144.	Verwerft inzicht in de verschillende methodieken voor klinisch onderzoek, afhankelijk van de onderzoeksvraag.

145.	Verwerft handvaten om zelf een bijdrage te leveren aan onderzoek in de dagelijkse praktijk.
146.	Raakt bekend met integrale visie op ziekte/gezondheid.
147.	Verwerft inzicht in anamnese en onderzoek bij bovenste luchtweginfecties, uitgaande van de NHG-standaard bovenste luchtweginfecties vanuit de integrale visie.
148.	Vergaart kennis van mogelijke aanvullende therapie bij bovenste luchtweginfecties in de huisartsenpraktijk.
149.	Kan informatie verschaffen aan patiënten over evidence van homeopathie, aangetoond met een of twee RCT's bij recidiverende luchtweginfecties bij kinderen.

Blok 9

De deelnemend arts:

150.	Leert hoe transformatief coachen werkt en hoe het toegepast kan worden in de praktijk
151.	Kan zich inleven in de persoonlijke behoeften en mogelijkheden van de patiënt om zodoende een proces te kunnen inspireren en begeleide van overleven naar leven.
152.	Begrijpt dat ziekte en symptomen signalen zijn uit een systeem dat aan verandering (ontwikkeling) toe is.
153.	Krijgt een inleiding over kunstzinnige therapie en wat de effecten van kunstzinnige therapie zijn.
154.	Maakt kennis met de mensvisie, plaatsbepaling en maatschappelijke relevantie van de antroposofische geneeskunde.
155.	Maakt kennis met enige wetenschappelijke onderbouwing van antroposofische geneeskunde (AG).
156.	Maakt kennis met de praktische toepasbaarheid van antroposofische geneeskunde.
157.	Is in staat verder te onderzoeken wat hem/haar wel of niet aanspreekt binnen de AG.
158.	Verkrijgt inzicht in de overall bijdrage van de antroposofische geneeskunde aan de vier pijlers van IM.
159.	Heeft inzicht in het antroposofische concept van heel de mens en hoe dit consequenties heeft voor diagnostiek en behandeling van de zorgpraktijk.
160.	Heeft inzicht in de antroposofische therapieën en hun rationale m.b.t. het bevorderen van vitaliteit en gezondheid van patiënten.
161.	heeft een overzicht van de werkvelden van de antroposofie en de antroposofische geneeskunde
162.	heeft een beeld van de denkwijze waarmee gewerkt wordt binnen de antroposofische wetenschap

Blok 10

De deelnemend arts:

163.	Kan de helende kracht en bevrijdende werking van de stem zelf ontdekken.
164.	Heeft kennis van de manier waarop vigerende standaarden op verantwoorde wijze kunnen worden uitgebreid met integrale inzichten.
165.	Neemt kennis van de leerdoelen van de verschillende presentaties

Opleidingsmethoden

Het belangrijkste uitgangspunt is dat het rendement van een 'student-driven' opleiding aanzienlijk hoger is dan een 'teacher-driven' opleiding. Het opleiden vanuit competentiegericht onderwijs leidt tot het verkrijgen van beter toepasbare kennis en vaardigheden. De arts is iemand die levenslang leert en zelf verantwoordelijkheid krijgt en neemt voor het eigen leerproces. Voor een optimaal leerrendement is het behulpzaam om een verscheidenheid aan onderwijsmethodieken aan te bieden. Belangrijk is het geven van gestructureerde en constructieve feedback tijdens en/of na een activiteit. Een andere toevoeging is het gebruik maken van intervisiegroepjes van bijvoorbeeld tien deelnemers buiten het formele onderwijs en het aanreiken van methodieken voor de eigen innerlijke ontwikkeling.

Competentieprofiel

De algemene competenties van de CanMeds zijn momenteel het uitgangspunt voor de specialistenopleiding:

1. Medisch handelen
2. Communicatieve vaardigheden
3. Samenwerking
4. Kennis en wetenschap (inclusief een persoonlijk bij- en nascholingsprogramma)
5. Maatschappelijk handelen
6. Organisatie
7. Professionaliteit

Deze competenties komen de deelnemers idealiter tegen in het lopen van stages bij reeds ervaren artsen en hebben zij zich ten dele eigen gemaakt in de medische vooropleiding aan de universiteit.

De wijze van toetsen

De onderwijscommissie (OWC) van de AIM zal een keuze maken op welke wijze de deelnemer getoetst gaat worden. Ideaal is dat, met betrekking tot het toetsen van kennis, de docent samen met het voorbereiden van het onderwijs, enkele in zijn/haar ogen representatieve vragen opstelt. Deze vragen worden op vorm en inhoud getoetst door enkele leden van de examencommissie.

Voor de aantekening ligt het zwaartepunt qua feitelijke kennis op IM en leefstijlgeneeskunde en gaat het bij de andere vakgebieden om basiskennis. Voor het toetsen van EPA's zijn stages essentieel. Met name om houdingsaspecten op het spoor te komen en te werken aan het omvormen of verbeteren ervan. De intervisiegroep is ook belangrijk voor de evaluatie van het portfolio en de te leren lessen.

Toetsen

Er wordt verschil gemaakt in *formatieve* toetsen (feedback over het functioneren) en *summatieve* toetsen (is er een bepaald niveau behaald). Tijd en energie (geld) maken dat in de praktijk veel meer formatief wordt getoetst. De betrouwbaarheid van toetsen neemt toe als er meer toetsmomenten, toetssoorten en verschillende beoordelaars zijn. Meer gedetailleerde toetsen (analytisch) zijn niet meer betrouwbaar dan globaal (holistisch) te toetsen. De generaliseerbaarheid is voor holistisch toetsen betrouwbaarder.

Wat toetsen?

Kennis en vaardigheden. Competenties zijn zelf niet zichtbaar, niet geïsoleerd toetsbaar en manifesteren zich via gedrag. Het professionele gedrag wordt via EPA's getoetst.

Toetsinstrumenten

Portfolio, examen, casusverslag, stageverslag en opdracht integrale uitbreiding NHG-standaard (CAT).

Portfolio

Dit is een verzameling informatiebronnen en beoordelingsgegevens op basis waarvan leerdoelen geformuleerd worden en reflectie gegeven kan worden op het functioneren als arts, door de persoon zelf en door anderen. Verplichte onderdelen en toets uitslagen worden afgetekend of verzameld.

Als de EPA's zijn geformuleerd, worden tussenstappen, zoals een casusbeschrijving of een stage met de beoordeling opgenomen in een portfolio, waarbij ook belangrijk is dat de deelnemer zelf reflecteert over de al dan niet gelukke stappen en welke specifieke vragen of problemen deze is tegengekomen. Bij de beoordelingen van de opleider kunnen ook aantekeningen gemaakt worden over specifieke vragen/problemen/goede kwaliteiten die de opleider is tegengekomen en die binnen de beoordeling onvoldoende ruimte krijgen.

Examen

De examencommissie stelt de kennistoets samen aan de hand van de door de docenten gegeven stof en opgestelde vragen.

I. Aantekening arts voor IM en leefstijlgeneeskunde

1. Een eindtoets in juli 2021 waarin basale kennis wordt getoetst van stof die in het cursusjaar is aangeboden. De vragen worden verzameld bij de desbetreffende docenten en opgesteld door de examencommissie van de OWC. Het schriftelijke examen heeft een evenwichtige verdeling tussen open vragen, juist/onjuist vragen en multiple choice vragen.
2. Als EPA: het bij een patiënt afnemen van een integrale anamnese en het opstellen van een behandelingsplan. De beoordeling zal gedaan worden door de onderwijscommissie.
3. Het lopen van twee dagen stage in een IM-praktijk waarvan een schriftelijk verslag wordt gemaakt. Het format hiervoor is opgesteld door de examencommissie van de OWC.
4. Het deelgenomen hebben aan een intervisiegroep.

II. Specialisatie in een vakgebied arts voor IM en leefstijlgeneeskunde

Na het verwerven van de aantekening arts voor *Integrative Medicine en leefstijlgeneeskunde* kan de arts besluiten zich te verdiepen in een van de te onderscheiden vakgebieden die deel uitmaken van Integrative Medicine (IM): specialisatie in integrale geneeskunde en leefstijlgeneeskunde (verdiepingsopleiding die in september 2021 van start gaat), Mind-Body Medicine of een van de aanvullende vakgebieden.

Dit document 'eindtermen opleiding AIM' gaat over de eisen waaraan een BIG-geregistreerd arts dient te voldoen om de kwalificatie arts met aantekening *Integrative Medicine en leefstijlgeneeskunde* te mogen voeren en zich daar naar patiënten en verzekeraars bekend te maken. Vooralsnog heeft de aantekening geen formele status. Om dit mogelijk te maken is in dit document de wijze van opleiden en taal overgenomen zoals deze gangbaar is binnen de medisch-specialistische opleidingen.

Algemene voorwaarden

1. Doelgroep en aanvangsniveau

De opleidingen en nascholingen van de Academy for Integrative Medicine (AIM) zijn bestemd voor artsen. Minimaal wordt vereist dat de deelnemer basisarts is, of daarvoor afstudeert.

Voertaal van de opleidingen is Nederlands. Dit tenzij in de opleidingsomschrijving op de website anders wordt aangegeven.

2. Aanmelding

Aanmelding vindt plaats via de website van de AIM (www.aim-edu.nl) door het invullen van het inschrijfformulier en is definitief na ontvangst van de betaling van het inschrijfgeld. De inschrijving vindt plaats in volgorde van ontvangst van de betaling. Zodra de betaling is ontvangen, ontvangt u een factuur waarop vermeld staat: Uw betaling is in goede orde ontvangen. Deze factuur is tevens uw bewijs van inschrijving.

Indien u zich vlak voor aanvang van een nascholingsdag meldt aan de zaal, wordt het inschrijfgeld verhoogd met een 'toeslag aan de deur' van € 25,-.

3. Herroeping/bedenktijd

U heeft het recht om uw inschrijving tot 14 dagen na datum van inschrijving zonder opgave van reden te annuleren. U krijgt dan uw volledige inschrijfgeld binnen 14 dagen na annulering teruggestort. Om gebruik te maken van dit recht kunt u contact opnemen met info@aim-edu.nl. De bedenktijd geldt tot aanvang van de nascholing. Deze bedenktijd geldt ook indien de deelnemer de cursus boekt en het bedrijf of werkgever deze betaalt. Indien het bedrijf het contract sluit geldt geen bedenktijd.

4. E-mail en website

E-mail is een efficiënte vorm van communicatie tussen het secretariaat van de AIM en de deelnemers aan een opleiding. Het bewijs van deelname ontvangt u per e-mail. Daarom verzoeken wij u om uw e-mailadres in te vullen op het inschrijfformulier. Raadpleeg ook regelmatig de website van de AIM voor actuele informatie.

5. Vragen en beschikbaarheid secretariaat

Vragen van administratieve aard of met betrekking tot het onderwijs kunnen per e-mail gesteld worden aan info@aim-edu.nl. U ontvangt zo spoedig mogelijk, doch uiterlijk binnen twee weken bericht.

6. Facturering

De prijs voor de opleidingen is inclusief digitaal lesmateriaal, ontbijt, koffie, thee en lunch. Tussentijdse prijswijzigingen zijn voorbehouden en de prijzen worden jaarlijks geïndexeerd. Het inschrijfgeld dient voor aanvang van de opleiding/nascholing te zijn voldaan. Bij niet vooraf betalen kan de AIM de toegang tot de opleiding weigeren. Alle kosten ontstaan door wanbetaling, zijn voor rekening van de deelnemer.

7. Conditie waaronder een opleiding niet door kan gaan

De AIM behoudt zich het recht voor om bij 37 of minder inschrijvingen voor de basisopleiding de start uit te stellen en de inschrijvingstermijn te verlengen. U wordt hiervan 1 week van tevoren per e-mail op de hoogte gebracht. De volgende startdatum is dan de eerstvolgende datum in de originele planning van de opleiding.

8. Conditie waaronder een nascholing niet door kan gaan

De AIM behoudt zich het recht voor om bij 30 of minder inschrijvingen voor een nascholing op locatie deze niet door te laten gaan. U wordt hiervan 1 week van tevoren per e-mail op de hoogte gebracht. Het inschrijfgeld wordt 100% gerestitueerd.

Indien een nascholing onverwachts geen doorgang kan vinden in verband met verhindering van de docent, zal een nieuwe datum worden voorgesteld. Indien de nieuwe datum niet schikt, wordt het inschrijfgeld 100% gerestitueerd.

9. Annuleringen

Voor annulering na het verstrijken van de bedenktijd gelden de volgende regels:

- Tot uiterlijk drie weken voor aanvang van de opleiding wordt € 10,- administratiekosten in rekening gebracht.
- Bij annulering in de periode tussen drie weken en één week voor aanvang van de opleiding wordt vijftig procent van de studiekosten in rekening gebracht.
- Bij annulering binnen een week voor aanvang van de opleiding wordt het gehele bedrag van de studiekosten in rekening gebracht.
- De AIM biedt in dat geval de mogelijkheid om volgend studiejaar opnieuw in te schrijven tegen een gereduceerd tarief van vijftig procent.
- Bij niet verschijnen van de deelnemer is het gehele bedrag van de studiekosten verschuldigd.
- Het annuleren van de opleiding dient schriftelijk plaats te vinden.

10. Intellectueel eigendom

De Academy for Integrative Medicine (AIM) investeert veel in goed studiemateriaal en behoudt zich alle rechten voor met betrekking tot het studiemateriaal. Hieronder vallen onder andere de opgegeven aanbevolen en verplichte literatuur, de presentaties van de docenten en de opnames van de lezingen.

De opdrachtgever/deelnemer is niet gerechtigd materiaal waarop auteursrechten of andere rechten berusten op enigerlei wijze aan derden af te staan of in gebruik te geven.

Het copyright berust bij de AIM.

11. Acties:

Voor speciale acties kunnen afwijkende of aanvullende voorwaarden gelden. Deze staan dan vermeld op de website en het inschrijfformulier dat bij de speciale actie hoort.

12. Geheimhouding

De AIM gaat vertrouwelijk om met uw persoonsgegevens. Zie ook onze privacyverklaring.

13. Acceptatie

Door inschrijving geeft de opdrachtgever/deelnemer te kennen deze voorwaarden te accepteren.